

ТЕМА

«Горизонт 2020» передає естафету «Горизонту Європа»

Наближається до завершення програма «Горизонт 2020». За цей час учасники цієї програми від України підписали 203 грантових угоди на суму 38 млн. 358 тис. євро. Як повідомляє сайт МОН, починаючи з 2014 року і дотепер, проекти реалізують 153 українських суб'єкти наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності.

«Успішна реалізація програми «Горизонт 2020» надала шанс нашим науковцям розкрити свій науковий потенціал саме в Україні, — зазначив т.в.о. міністра освіти і науки Сергій Шкарлет. — Ми зацікавлені у подальшій співпраці з Євросоюзом та участі в наступній програмі з досліджень та інновацій «Горизонт Європа». Це сприятиме широкому залученню української наукової спільноти до участі в міжнародних проектах, формуватиме новий рівень якості освітнього процесу в Україні, — підсумував він.

У 2019—2020 роки українські делегати взяли участь у 25 засіданнях комітетів, відповідальних за моніторинг виконання проектів програми «Горизонт 2020». 26 українських організацій виступили у ролі координаторів проектів. Це свідчить про високий рівень фахових компетенцій українських учасників.

Заклади вищої освіти та наукові установи становлять понад 40% від усіх організацій України, що виконують проекти «Горизонту 2020». Перше місце за кількістю реалізованих проектів посідає Київський національний університет імені Тараса Шевченка, який бере участь у реалізації 8 проектів.

Серед тих, хто залучив найбільше грантових коштів на виконання проектів, — ЗВО Харківська: Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (2,06 млн. євро) та ННЦ «Харківський фізико-технічний інститут» (1,55 млн. євро).

Активними учасниками програми «Горизонт 2020» стали також 38 українських організацій малого та середнього бізнесу, які залучили 11,5 мільйонів євро. Ще 32 пропозиції від українських підприємств визнані європейськими партнерами як перспективні для реалізації та номіновані відзнакою «Seal of Excellence».

Фінансування освіти — це не витрати. Це найважливіша довгострокова інвестиція

— заявила Генеральний директор ЮНЕСКО Одре Азулай, відкриваючи позачергову сесію
Глобальної конференції з питань освіти

Генеральний директор ЮНЕСКО Одре АЗУЛАЙ. Фото ЮНЕСКО

Конференція відбувалася в режимі онлайн, однак це не завадило взяти участь у ній президентам, керівникам урядів, міністрам і представникам міністерств з понад 70 країн світу. Участь у конференції взяв також Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерреш.

На форумі було ухвалено Декларацію щодо комплексу пріоритетних дій для захисту фінансування та зміцнення системи освіти від наслідків, спричинених пандемією COVID-19.

«У той час, коли країни роблять складний вибір та вдаються до компромісів, щоб змінити суспільство, освіта має бути нашим головним пріоритетом, нашою опорою для відновлення. І все-таки лише незначна частина коштів — у середньому щонайменше 1% — була спрямована на освіту та навчання в національних пакетах стимулів. Фінансування освіти — це не витрати. Це наша найважливіша довгострокова інвестиція. Якщо ми не виділимо ці кошти зараз, на нас чекає більш похмуре майбутнє», — заявила Генеральний директор ЮНЕСКО Одре Азулай.

У Декларації визначено пріоритетні заходи, які необхідно застосувати для відновлення системи освіти до кінця 2021 року:

1. Захист національного та міжнародного фінансування, важливість підтримки і збільшення внутрішнього фінансування та міжнародної допомоги освіті.
2. Безпечне відкриття шкіл, що має важливе значення для забезпечення якісного освітнього процесу для учнів, вчителів та сімей.
3. Інклюзія, рівноправність та гендерна рівність як ключові для запобігання нерівності в освіті, повернення всіх учнів до школи та освітніх програм.
4. Впровадження заходів для професійного розвитку вчителів, увазі до їхнього соціального та емоційного добробуту, забезпечення соціального діалогу та активної участі у відновленні освіти.

5. Запровадження гібридних моделей навчання, що потребують адекватної інфраструктури, доступу до Інтернету та оцифрованих навчальних програм, володіння цифровими навичками вчителів та студентів.

Заступник міністра освіти і науки України Артур Селецький, який представляв Україну, привітав ухвалення Декларації GEM 2020 та запевнив у дотриманні зобов'язань МОН щодо забезпечення якісного освітнього процесу в умовах кризи COVID-19.

Він розповів, що український уряд спрямовує кошти держбюджету 2020 на організацію безпечного навчання та забезпечення якісної дистанційної освіти для закладів середньої освіти. А в бюджеті наступного року передбачено 1 млрд. гривень субвенції для закладів освіти на боротьбу з пандемією коронавірусу.

МОН спільно з Міністерством цифрової трансформації України та міжнародними партнерами працюють над продовженням та модифікацією проекту «Всеукраїнська школа онлайн». Розпочато проект з пілотування безкоштовного програмного забезпечення для створення та ведення шкільних електронних журналів та щоденників.

Здійснюється перехід до електронного ліцензування освітньої діяльності у сферах вищої, післядипломної, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти на основі Єдиної державної електронної бази з питань освіти.

Учасники Глобальної конференції закликали міжнародну спільноту до інвестування в освіту, аби запобігти катастрофі цілого покоління. Одна з найбільших освітніх компаній «Save Our Future» у взаємодії з понад 600 громадськими організаціями, фондами, ЗМІ та молоддю презентувала Білу книгу, яка містить конкретні рекомендації для урядів світу щодо вдосконалення систем освіти.

ОФІЦІЙНО

Продовжено терміни експерименту з присудження ступеня доктора філософії

Уряд ухвалив проект змін до своїх постанов від 27 липня 2016 року № 567 «Деякі питання діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти» і від 6 березня 2019 року № 167 «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії».

Зміни визначають, зокрема, продовження строків проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії з 31 грудня 2020 року до 30 червня 2021 року.

Документом удосконалено процедуру проведення попередньої експертизи дисертації здобувача ступеня доктора філософії.

Так, за власною заявою здобувача попередня експертиза дисертації, надання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації і захист дисертації у спеціалізованій вченій раді можуть проводитись протягом шести місяців після відрахування з аспірантури.

СЬОГОДНІ В НОМЕРІ:

2 стор. Зміни, спрямовані на перспективу

3 стор. Камертон інтелектуального життя

4 стор. Дев'ять стратегічних завдань

Бюджетна формула для вишів

Розподіл видатків для закладів вищої освіти за формулою, як управлінський інструмент, безумовно, діятиме. Однак необхідно проаналізувати наслідки застосування формули і на цій основі розробити пропозиції про доцільність її модернізації. На цьому наголосив т.в.о. міністра освіти і науки України Сергій Шкарлет під час засідання робочої групи з підготовки пропозицій щодо нормативно-методичного забезпечення фінансового регулювання у сфері вищої освіти та фінансування ЗВО.

«За попередньою оцінкою, формула не враховує певних важливих показників, які свідчать про результати діяльності закладів вищої освіти. Зокрема, не береться до уваги те, що ЗВО виконують і соціальну функцію, наприклад, щодо підтримки дітей-сиріт, студентів з тимчасово окупованих територій та ін. Окрім того, нормативно-правова база потребує вдосконалення. Робоча група має напрацювати необхідні зміни до формули. Розподіл видатків має бути справедливим», — підкреслив Сергій Шкарлет.

Під час засідання представники закладів вищої освіти різних регіонів внесли свої пропозиції.

До складу робочої групи входять науковці, практичні працівники, керівники (ректори) закладів вищої освіти, представники інститутів громадянського суспільства, посадові особи МОН.

Олег ДАВИДЧАК: «Викладач — партнер студента»

Національний університет «Львівська політехніка», як і інші заклади вищої освіти України, запроваджують змішаний тип навчання. Епідемія коронавірусу не дає змоги повернутися до звичного навчання в аудиторіях, до занять у бібліотеках, спілкування з викладачами і друзями. Доводиться значну частину навчальної програми проходити дистанційно. Як організовано навчальний процес в університеті, розмовляємо з проректором з науково-педагогічної роботи Олегом ДАВИДЧАКОМ.

— І все-таки, що переважає у «Львівській політехніці»: онлайн навчання чи аудиторійне?

— Навчання комбіноване. Частина його відбувається онлайн, а частина — в університетських аудиторіях. Залежно від потреб і обставин. Лекції — онлайн, а практичні, лабораторні заняття — в аудиторіях. Є і особливості. На старших курсах частина практичних занять — також перенесено в онлайн, якщо вони не потребують додаткового матеріалу. А на перших курсах — все в лабораторіях.

— Очевидно, взаємини викладача і студента в такий незвичайно важкий час також змінюються: зменшується, так би мовити, субординаційна відстань. Більше має бути розуміння з обох сторін, більш чітка співпраця.

— Розумію, про що ви кажете, але справа не в субординації. Навчання — це навчання. Викладач — наставник, студент — людина ведена. В окремих питаннях голос студента є визначальний: у виборі, скажімо, навчальних дисциплін. Викладач не може студентові нав'язати чи заборонити його вибір. Але обов'язок студента — вчитися. І саме в цьому викладач є й партнером студента, і його наставником.

— Ваші студенти мешкають у гуртожитках? Чи вдається дотримуватися санітарно-епідеміологічних норм?

— У нас на денній формі навчається біля 20 тисяч студентів. І це без коледжів. Тому всім надати місця в гуртожитку ми, зрозуміло, не можемо. Тим більше, самі кажете: санітарно-епідеміологічні норми. Ми за цим дуже уважно слідкуємо. Але ті, хто проживає за 50 кілометрів від Львова і далі, — мають змогу отримати місце. Нині у нас 15 гуртожитків. Завершуємо будівництво нового. Є різні кімнати. Вважаємо, що умови хороші і безпечні.

— Чи співпрацюєте з владними органами в розв'язанні проблем, які породжені, зокрема, й коронавірусом?

— Так, звичайно. У нас тісна співпраця з міським управлінням освіти, а також з департаментом освіти і науки Львівської обласної держадміністрації. Раніше частіше планували спільні заходи. Зараз період особливий. Заходів, може, й менше, але спілкування, обмін думками, запитань і відповідей точно не поменшало.

— Чи завжди ви, як проректор, впевнені в своїх діях?

— Не завжди маю на все готові відповіді. Тим більше, коли треба швидко приймати рішення, — тоді шукаю, з ким можна порадитися.

— Що б ви сказали: до чого зобов'язує посада?

Олег ДАВИДЧАК

— До відповідальності, перш за все, до уважності до студентів, і до викладачів.

— Ви довіряєте студентам?

— Так. Я не можу без довіри — це принципово на моїй посаді. Як і відповідальність: і особисто моя, і вимагаю її від студентів і викладачів.

— Ви корінний львів'янин?

— Львів — мій дім. Я народився в Жидачеві. «Львівську політехніку» закінчив у 1988-му. П'ять років тому, у 2014-му, став проректором.

— Ви, мабуть, знаєте, що значний відсоток випускників «Львівської політехніки» після її закінчення не працює за фахом?

— Так, знаю. Ми робимо таке опитування. Хоча праця за фахом в наш час — поняття відносне. Освіта може бути допоміжна в тій чи іншій фаховій роботі. Наприклад, я — будівельник. Але нині працюю адміністратором. Крім того, зараз випускники здобувають по кілька освіт,

буває, не раз змінюють фах. Все — залежно від обставин. Такий нині час.

— Чи важко було проводити набір цього року, зважаючи на коронавірус? І чи турбуєтесь вже про наступну вступну кампанію? Чи буваєте у школах, не тільки у Львові, веде профорієнтаційну роботу серед школярів?

— Так, набір цього року був специфічний. Але інтерес до «Львівської політехніки» завжди великий. Ми проводимо профорієнтаційну роботу, знайомимося з випускниками шкіл. Ми ж зацікавлені, щоб приходили нові талановиті студенти.

— Як гадаєте, що саме зацікавлює студентів у «Львівській політехніці»?

— Якість знань, добрий фах. І взагалі всебічна підготовка — і як фахівця, і громадянина.

Спілкувався Богдан ЗАПІЗНЯК, керівник пресцентру наукової журналістики

ПРЕЗИДІЯ НАН УКРАЇНИ РОЗГЛЯНУЛА

Зміни, спрямовані на перспективу

Новообрана президія НАН України інтенсивно входить в новий етап своєї діяльності. Своє друге засідання після обрання президента Академії і членів президії НАНУ, незважаючи на коронавірус, академіки й членкині провели офлайн, у Великому конференц-залі НАН України на Володимирській, 55. У масках і з вимірюваною на вході температурою, однак без звичних моніторів з порядком денним, інформаційними матеріалами та презентаційними слайдами, члени президії взяли активно обговорювати нагальні проблеми Академії.

На порядку денному було чимало організаційних питань, без яких рух вперед також неможливий: йшлося про розподіл обов'язків між членами президії, затвердження складу бюро секцій, заступників академіків-секретарів і складу бюро відділень... Їх обговорювали після двох перших головних питань, орієнтованих на ґрунтовні зміни, про які йшлося на Загальних зборах Академії, на досягнення мети — посилення престижу і ролі НАНУ в житті держави та суспільства.

І перше питання — про участь провідних науковців НАНУ у створенні проєктів, що відносяться до Стратегії національної безпеки України.

14 вересня указом Президента України було введено в дію рішення

НАНУ «Про Стратегію національної безпеки України» та затверджено саму Стратегію. Згідно з цим рішенням, державні органи виконавчої влади повинні у 6-місячний термін подати до Ради національної безпеки і оборони України проекти десяти окремих тематичних Стратегій: людського розвитку; розвитку оборонно-промислового комплексу України; економічної безпеки; біобезпеки та біологічного захисту; інформаційної безпеки; кібербезпеки України; зовнішньополітичної діяльності; енергетичної безпеки; екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату; продовольчої безпеки. На пропозицію РНБО президія одностайно затвердила відповідальних за участь у розробленні стратегій та кандидатур фахівців до складу міжвідомчих робочих груп.

Значно більше часу зайняло обговорення питання «Про окремі заходи з реформування діяльності Національної академії наук України». Учасники обговорення відзначали, що таке завдання вимагає «запровадження системних, обґрунтованих і конкретних заходів», спрямованих на вдосконалення структури Академії, мережі її установ, концентрацію фінансових, матеріально-технічних ресурсів на найважливіших напрямках досліджень і розробок. Йшлося і про посилен-

ня адресної підтримки наукової молоді, молодіжних лабораторій і груп. І про інтеграцію вчених у наукове співтовариство.

Усе це вимагатиме змін і доповнень до Статуту НАН України.

Будь-яке реформування не може обійтися без «оптимізації мережі та внутрішньої структури наукових установ, реорганізації дослідно-виробничої бази та інших суб'єктів господарювання Академії». Процедура не зовсім приємна, але необхідна. Головне, аби вона була спрямована не на руйнацію, а на майбутні перспективи — аби з водою не викинути й дитя. Впродовж першого кварталу наступного року секції спільно з відділеннями НАН України повинні підготувати пропозиції стосовно внесення змін до структури Академії, зокрема, й щодо кількості та назв відділень НАНУ.

За основу рішень братимуться як результати державної атестації, так і внутрішнього оцінювання того, наскільки ефективною є діяльність наукових установ. Оптимізаційні зміни зазнають і принципи розподілу базового бюджетного фінансування наукових установ, які враховуватимуть і результати оцінювання ефективності їхньої діяльності і особливості інфраструктури установ, пропозиції наукової спільноти.

Назріла й повна інвентари-

зація майнового комплексу Академії — матеріально-технічної бази та земельних ділянок наукових установ. Найближчим часом, заявив президент НАНУ-Анатолій Загородній, ми повинні мати вичерпну картину майнового стану Академії. Необхідно визначити об'єкти нерухомості та земельні ділянки, які тривалий час не використовуються і підготувати на розгляд президії НАН України пропозиції щодо перепрофілювання окремих з них, передачі іншим науковим установам Академії або створення на їхній базі академічних інноваційних структур.

Одним з основних напрямів діяльності було вже традиційно розглянуто активне залучення до Академії наукової молоді, створення і вдосконалення нових форм підтримки молодих учених, а також розв'язання соціальних проблем співробітників НАН України.

Передбачено й більш широке використання можливостей міжнародної співпраці, зокрема, Європейського дослідницького простору, фінансова підтримка наукових колективів, які беруть участь у міжнародних конкурсах, використовують міжнародні дослідницькі інфраструктури.

Для координації дій та контролю за виконанням запланованого, розроблення та узагальнення пропозицій учасники засідання створили Координаційну раду

з питань реформування НАН України. Затверджено оновлений склад комісії з підготовки нової редакції Статуту НАН України. У першому кварталі 2021 року на розгляд президії буде подано пропозиції щодо змін і доповнень до Статуту НАН України. Затвердити їх має чергова сесія Загальних зборів НАН України.

Члени президії зазначали, що постанова «Про окремі заходи з реформування діяльності Національної академії наук України», ухвалена на засіданні, — це чергове рішення серед низки інших, які було прийнято на цю тему останнім часом. Академія вже тривалий час здійснює реформування всіх напрямів своєї діяльності. Тому, висловлюючи свою позицію щодо створення наказом МОН України від 6 жовтня 2020 року №1230 робочої групи з підготовки Плану заходів з реформування Національної академії наук України, НАН України надіслала до Міністерства освіти і науки України листа (від 13.10.2020 №9/1422-5), в якому зазначається, що «сьогодні очевидно є необхідність підготовки невідкладних пропозицій щодо подолання кризових явищ та розвитку наукової сфери в цілому та створення робочої групи саме для цього». Міністерству освіти і науки було запропоновано змінити назву та персональний склад робочої групи.

Олеся ДЯЧУК

АКТУАЛЬНО

Камертон інтелектуального життя

Вітчизняна гуманітаристика в освітньо-науковому та культурному просторі

Сучасна гуманітаристика, яка у термінологічному сенсі є комплексом різноманітних освітньо-наукових знань про людину, людяність, гуманістичні цінності та ідеали, виступає своєрідним камертоном інтелектуального життя українського суспільства. Інтегральним чинником багатобарвного гуманітарного знання є гуманітарна культура. До пріоритетних напрямків її варто віднести, насамперед, українознавство, яке у синтетичному вигляді представлене такими важливими домінантами академічної та університетської гуманітарної думки як історія України, історія культури українського народу, українська мова та література.

Знаковою подією в освітньо-науковому та культурному житті сучасної України, своєрідною інтерактивною лабораторією творчого аналізу інноваційних ідей та підходів став IX Міжнародний конгрес українців, який відбувся в липні 2018 року в Києві. В цьому науковому форумі, програма якого була виразно екстрапольована на інтелектуальне, високопрофесійне і разом з тим толерантне обговорення багатоманітних дискусійних проблем вітчизняної та зарубіжної україністики, взяли участь понад 500 дослідників з понад 10 країн світу.

Акцентуючи увагу присутніх на значенні новітнього поліструктурного знання, президент міжнародної асоціації українців, професор мовознавства Інституту славістики Віденського університету Міхаель Мозер у своєму виступі на конгресі зазначив: «Будь-яке суспільство без гуманітарних наук втрачає дуже багато, фактично — підґрунтя власної ідентичності».

Марно заперечувати ту глибоку, системну кризу, яка охопила нині як вітчизняне, так і зарубіжне українознавство. Американський вчений Джон Горган у монографічному дослідженні «Кінець науки» (1996) показав, як виникає прірва між ідеалами науки та їх реальним втіленням. Це повною мірою стосується й вітчизняної науки. У чому це проявляється? По-перше, у поглибленні процесів деградації та деінтелектуалізації українського суспільства. По-друге, у намаганні певних урядових структур формувати науково-освітній та культурний простір країни з допомогою смартфона, проте без монографій, підручників, науково-популярної та художньої літератури. По-третє, однією з негативних тенденцій в сучасній українській науці є неухильне зростання не якісних публікацій у виданнях, які не є авторитетними для наукової спільноти. Дослідники навіть змушені їх друкувати, намагаючись поліпшити власні наукометричні показники у відповідності до вимог індексу Гірша. По-четверте, вкрай небезпечним гальмівним чинником для розвитку науки є розмах «дисертаційного бізнесу». По-п'яте, у порушенні дослідниками морально-етичних засад і критеріїв наукового пошуку, принципів академічної доброчесності.

«Книги — морська глибина...»

Серед причин такого стану — значне скорочення бюджетного фінансування науки, у тому числі й гуманітарної, падіння суспільного престижу наукової праці в системі НАН України та викладацької діяльності у вищих навчальних закладах. Серйозною загрозою є ігнорування владними інституціями потенціалу гуманітарних наук, скасування чи суттєве скорочення обсягів їх викладання в університетах, зменшення кількості фахових журналів гуманітарного профілю, які публікуються національними мовами. Особливо важкими за наслідками для української гуманітаристики виявилися фактично дискримінаційні рішення щодо впровадження рейтингової системи для здобуття наукового ступеня доктора філософії чи доктора наук. Публікації в англомовних виданнях можуть звести нанівець науково-дослідну роботу гуманітаріїв, що має національну специфіку. Некритичне застосування наукометричних показників щодо гуманітаристики створює викривлене уявлення про реальний науковий потенціал університетів та академічних установ, окремих представників гуманітарної думки. Адже сьогодні навіть кращі з них мають лише лічені фахові статті у виданнях, що входять до наукометричних баз Scopus і Web of Science.

Водночас в останні роки опубліковані глибокі новаторські дослідження з історії України, її культури, мовознавства та літературознавства. У межах фундаментального науково-видавничого проекту «Енциклопедія історії України» вчені НАН України видали першу книгу тематичного тому «Україна — Українці», який є підсумковим, синтетичним завершенням десятиріччя та в концентрованому вигляді подає читачеві цілісний образ України в її базових категоріях — держава, територія, народ — з найдавніших часів до сьогодення.

Відомі вітчизняні історики — академік НАН України В. Смолій, члени-кореспонденти НАН України Г. Боряк, В. Даниленко, О. Майборода та інші — запропонували новий погляд на історію України у ґрунтовній монографічній праці «25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави» (2016).

Ключовим подіям XX століття присвячена книга академіка НАН України Мирослава Поповича «Криваве століття».

Важливе значення для формування методологічної культури наукового аналізу актуальних дискусійних проблем гуманітаристики має опублікування в 2020 році другого видання підручника «Критичне мислення» академіка НАН України, декана філософського факультету КНУ ім. Тараса Шевченка А. Конверського.

Серед здобутків українських гуманітаріїв є опубліковані ними новітні праці, присвячені таким фундаментальним напрямкам мовознавства, як мовна картина світу та особливості мовної політики в Україні; трансформація лінгвістичних парадигм в граматиці XXI століття; стан і перспективи українського мовознавства; термінологічні аспекти української лексикографії.

Під загальною редакцією директора Інституту української мови НАН України П. Гриценка у 2017 році опубліковано додатковий том у 2-х книгах до «Словника української мови», який виходив друком в 11 томах протягом 1970—1980 рр. У цьому унікальному за науковими мірками словнику лінгвістичні терміни і поняття словника охоплюють понад 35 тисяч слів.

Під науково-організаційним керівництвом академіка НАН України Ганни Скрипник опубліковано «Українську фольклористичну енциклопедію», це перше видання, в якому репрезентовано досягнення народознавчої науки від початку XIX до початку XXI ст.

Пізнаючи художній світ української літератури, — зазначає в одній із своїх літературних праць академік НАН України Микола Жулинський, — читач неминує занурюється у духовно-культурний світ митця, переживає емоційним напруженням його думки і потрапляє в чарівну пастку естетичної насолоди від творчого, чуттєвого, осмислення художнього тексту.

Альою і омеґою сучасної україністики має бути поглиблення наукового пошуку інтелектуальної істини та опанування новими методолого-рефлексивними підходами до вивчення багатоманітної гуманітарної проблематики. Однак нерідко у дослідженнях актуальних проблем гуманітаристики, проявляються тенденції, які гальмують рух дослідницької думки до об'єктивного, неупередженого аналізу. З одного боку, це гіперболізований, апологетичний

крен у ставленні до всього українського. Як саркастично зазначає в романі «Записки українського самашедшого» видатна українська поетеса Ліна Костенко, «все і всі походять від України». Натомість, представники альтернативного підходу намагаються довести, що українці поки що не мають нації, а лише «недолугий етнос». Л. Костенко у цьому зв'язку зазначає, що хоч мова українська солов'їна, проте тьохкають окремі її носії чортзна — що.

Досить дивно, проте в основному тексті проекту Державного стандарту базової середньої освіти (2020) відсутнє таке словосполучення як художня література України та світу. Проте саме художня література є одним із найважливіших чинників виховання гармонійної особистості, патріота своєї держави й культурної людини за геном. На думку професора М. Наєнка, світ без книжок — це світ духовної темряви й безвиході для України.

Творче осмислення гостроактуальних, дискусійних питань вітчизняної гуманітаристики, як в історичному, так і в сучасному вимірі, потребує системного підходу.

Важливим є розуміння того, що системне раціональне мислення продукує не ментальність чи менталітет, а нові методологічні підходи та інноваційні технології в сучасній гуманітарній освіті та науці.

На авторитетну думку президента НАН України, академіка НАН України А. Загороднього, настав час започаткувати Національну програму гуманітарного розвитку суспільства. Ключову роль в її реалізації мають відіграти вчені-академіки.

Історичний досвід, як і сучасна практика українського та європейського життя, переконують нас у тому, що перемагає не той, хто використовує лише перевірені часом підходи і методи, а той, хто ще й цілеспрямовано і послідовно веде пошук оригінальних, нестандартних рішень в новій системі цивілізаційних координат, застосовуючи інноваційні ідеї і технології, розширюючи горизонти можливого. В час нових викликів та загроз українознавці здійснюють системне осмислення та глибоку розробку новітніх методологічних підходів до розв'язання проблем утвердження вітчизняної гуманітаристики, її подальшого потужного розвитку. У цих координатах необхідно наполегливо працювати над подоланням кризового стану української науки, створенням й удосконаленням національної наукометричної бази гуманітарних досліджень, відновленням обсягів викладання провідних гуманітарних предметів у вищій школі, активно долучатись до розробки та практичного втілення української гуманітарної доктрини, розширювати дослідницьке поле україністики.

Анатолій ПАВКО,
доктор історичних наук,
професор, лауреат премії імені
М.С. Грушевського НАН України,
заслужений працівник культури
України

Оксид азоту
полегшує симптоми
covid-19

Нове дослідження шведських науковців з Упсальського університету та Каролінського інституту підтверджує, що оксид азоту можна використовувати як метод лікування для полегшення симптомів коронавірусу, повідомляє Шведське радіо (Sveriges Radio).

Згідно з дослідженням, опублікованим у науковому журналі Redox Biology, газ має чіткий противірусний ефект і вже використовується для лікування інших легених захворювань.

Базою для шведських дослідників слугували відкриття про коронавірус під час SARS-епідемії, пише Упсальський університет у своєму прес-релізі.

Підготувала
Ірина НІКОЛАЙЧУК

ОГОЛОШЕННЯ

Конкурс на заміщення
посади директора Інституту
проблем матеріалознавства
ім. І.М. Францевича
НАН України

Національна академія наук України відповідно до свого Статуту та Методичних рекомендацій щодо особливостей обрання керівника державної наукової установи, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 998 «Деякі питання обрання та призначення керівника державної наукової установи», оголошує конкурс на заміщення посади директора Інституту проблем матеріалознавства ім. І.М. Францевича НАН України.

З умовами конкурсу можна ознайомитися на офіційному вебсайті Національної академії наук України.

Прийом документів претендентів здійснюється Відділенням фізико-технічних проблем матеріалознавства НАН України протягом двох місяців від дня оприлюднення оголошення до **2 грудня 2020 року**.

У разі поштового відправлення датою подання документів вважається та, що зазначена на поштовому штепелі.

Документи, подані претендентами після закінчення встановленого строку, не розглядаються.

Дати проведення виборів директора Інституту проблем матеріалознавства ім. І.М. Францевича НАН України у колективі наукових працівників буде визначено після завершення прийому документів і повідомлено на офіційному вебсайті установи.

Президія
Національної академії
наук України

Дев'ять стратегічних завдань

Ботанічного саду імені М.М. Гришка

У вересні Національний ботанічний сад імені М.М.Гришка НАН України (НБС) відзначив своє 85 річчя. Попри свій немалий вік, це одне з найчарівніших місць світу, де мальовничі краєвиди та неповторні ландшафти вдало поєднані з багатими колекціями живих рослин з усіх куточків планети. Водночас НБС — потужна науково-дослідна установа, важливий осередок у галузі інтродукції, акліматизації та селекції рослин, центр збереження фіторізноманіття, декоративного садівництва і ландшафтно-архітектури, генетичний банк рослин, музей живої природи, єдина пам'ятка садово-паркового мистецтва ХХ століття в Україні.

Наше завдання — зберегти цю красу, проводити природоохоронну, науково-дослідну, рекреаційну, господарську діяльність таким чином, аби забезпечити охорону, відтворення та використання природних комплексів. Як і передбачає Закон «Про природно-заповідний фонд України», ми розробили стратегію розвитку НБС, визначили дев'ять стратегічних завдань.

Неймовірно квітуче бузок у Ботанічному саду

І своїм першим стратегічним завданням назвали збереження природного довкілля в урбанізованому середовищі та дотримання автентичності формування рослинного покриву Наддніпрянських схилів.

Насадження вздовж східної межі нашої території, частково північної та південної меж, — це антропогенно-природні похідні змішані листяні деревостани. Свого часу вони утворилися внаслідок заростання ярів та балок, і сьогодні виконують буферну роль у захисті колекцій рослин від токсичних викидів автотранспорту та об'єктів промисловості. Тут збереглися залишки змішаних дубових лісів, які колись займали значні площі Звіринця. Подекуди можемо зустріти навіть 100-200-літні дуби, хоча більше тут природних насаджень 40-60 років. Тут зустрічаємо і граба звичайного, на схилах зустрічаються в'яз гладенький, клен звичайний, клен несправжньо-платановий, ясен звичайний, липа серцелиста... Вони займають перший ярус. Клен польовий, клен татарський, черешня, груша, яблуня, абрикоса, слива

та інші — розташувались переважно у другому ярусі. На виходах ґрунтових вод відновилися вільха чорна. У нижній частині крутосхилів трапляється верба ламка, осика, тополя зеленокора.

Загальна площа насаджень Наддніпрянських схилів складає близько 18 гектарів. І наше головне завдання — не допустити ерозії і зсувів, підсилити абсорбентну фракцію деревостанів, покращити санітарний стан і декоративний вигляд насаджень.

Наступне стратегічне завдання — збереження, розмноження і формування інтродукційних популяцій рослин, занесених до Червоної книги України. У межах своєї компетенції ми займаємося вивченням біологічних особливостей рідкісних і зникаючих видів рослин. На окремій ділянці «Рідкісні рослини флори України» зберігається близько 200 раритетних видів, формуються інтродукційні популяції рослин — як найефективніший метод збереження їх за межами природних ареалів.

Стратегічним завданням є також збереження, поповнення колекцій живих рослин ex situ та фіторізноманіття на різних ієрархічних рівнях (окремих організмів, популяцій та екосистем). Нашу рослинність складають штучно створені ботаніко-географічні і колекційно-експозиційні ділянки, колекції деревних рослин дендрарію, колекції плодівих та ягідних культур, колекції нових культур (харчових, енергетичних, сировинних), лікарських, тропічних та субтропічних рослин (в оранжереях), експозиційні та колекційні ділянки квітничково-декоративних рослин та інші експозиційні ділянки. Вони займають близько 90 гектарів.

Головна ідея — відтворення (моделювання) ландшафтно-фітоценотичної структури євразійського регіону: Далекий Схід, Середня Азія, Кавказ, Сибір і Алтай, Карпати тощо. Зокрема, моделювання інтродукційних популяцій рідкісних та зникаючих видів флори цих регіонів.

Стратегічним є завдання створювати та підтримувати експозиції

тропічних рослин в нашому оранжерейному комплексі. Поповнюючи колекції тропічних рослин, ми звертаємо особливу увагу на рідкісні та зникаючі типи, тропічні плоди, рослини, які мають лікарські властивості та можуть бути використані як джерело сировини для отримання нових препаратів, зокрема з антимікробною та антимікотичною дією, рослини, які можуть бути використані для створення контейнерних композицій для поліпшення стану довкілля мегаполісу.

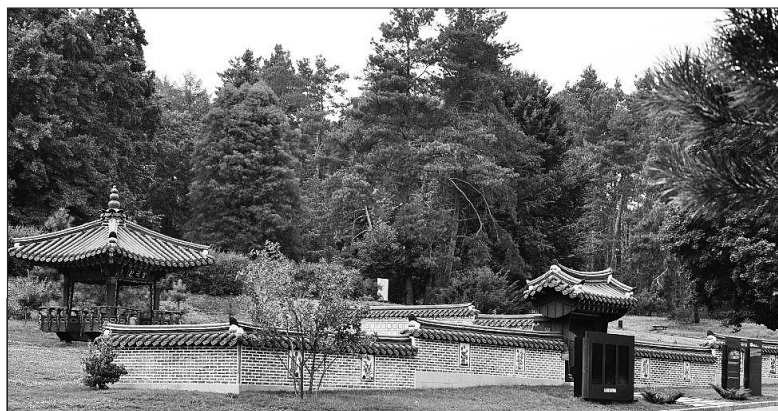
Важливим стратегічним завданням для нас є також створення етноботанічних експозицій з максимальним збереженням ландшафтно-спадщини території ботанічного саду, сучасні методи експонування і ведення колекцій. Наш сад став справді провідною установою з демонстрації унікальної природної і культурної спадщини різних регіонів і народів світу. Задля демонстрації фіторозмаїття і самобутності культур інших країн на його території створюються Сади Світу. Формуючи їх, використовуємо традиційні культові, релігійні, культурні споруди чи об'єкти, що символізують країну чи етнос, використовуємо рослини, найбільш вживані у ландшафтному будівництві чи побуті цих країн, відповідне інфраструктурне наповнення.

Ще одним нашим стратегічним завданням є іригація території з відкритих водойм (річки Дніпро) способом дощування. Глобальні кліматичні зміни та зміни, що обумовлені техногенною трансформацією природного середовища, призводять до нестачі вологи в ґрунті та в повітрі. Виходом є іригація, вона покращує постачання корінню рослин вологи і поживних речовин, знижує температуру приземного шару повітря, збільшує його вологість. Особливо, якщо автоматичних та напівавтоматичних систем поливу та крапельного зрошення.

Нині всі штучно створені ландшафти та колекційно-експозиційні ділянки в Саду потребують додаткового зрошення для збереження колекцій зелених рослин.

Ділянка тибетської культури і природи

Корейський сад

Важливим стратегічним завданням є також вирощування високоякісного садивного матеріалу для формування різновікових поновостанових зелених насаджень. Адже актуальною проблемою більшості ботаніко-географічних ділянок є досягнення максимального біологічного віку дерева. Як правило, ці насадження є одновіковими і, переважно, моновидами. Їм притаманна низька стійкість до стрес-факторів.

Тож у цьому аспекті ми використовуємо наступну стратегію: насіннєве розмноження декоративних видів, сортів та форм з подальшим добром особин за потрібною ознакою; насіннєве розмноження декоративних форм і сортів деревних рослин з подальшим фенотиповим відбором найкращих екземплярів для вегетативного розмноження; вегетативне розмноження найкращих за декоративними ознаками й стійких рослин до абіотичних та біотичних чинників.

Як стратегічне завдання своє ми вбачаємо еколого-просвітницьку діяльність, пропаганду саду як зразку управління природним довкіллям у мегаполісі і демонстрацію екологічно раціональних методів забезпечення сталого розвитку.

Останнім часом вплив людини на навколишнє середовище став настільки значним, що постало питання щодо гарантій її існування на Землі. Проблема взаємодії природи і людини стає глобальною проблемою людства.

Екологічна освіта, як складова природоохоронної пропаганди покликана формувати екологічну культуру та свідомість суспільства, без яких неможливе впровадження засад сталого розвитку, про що було зазначено на Конференції

ООН з питань навколишнього середовища та розвитку у Ріо-де-Жанейро 1992 року.

Тому таким необхідним є підвищення рівня екологічної освіти, оволодіння знаннями про шляхи розвитку суспільства й природи у ХХІ ст., про складні, але надзвичайно важливі екологічні закони, принципи функціонування екосистем і біосфери, про життєдайні зв'язки між людством і довкіллям.

Водночас стратегічним завданням для нас є також розвиток виробничої, інноваційної і соціальної інфраструктури саду.

Перший проєкт Саду був розроблений колективом інституту архітектури під керівництвом академіка А.В. Власова в 50-х роках ХХ сторіччя. Проте, подальше здійснення проєкту проводилось без авторського нагляду і підтримки головного архітектора Києва, що негативно відбилась на плануванні території саду, й зокрема при будівництві центрального входу.

Тож, на жаль, і нині у нас відсутні стаціонарні комфортні прохідні цілорічного використання з достатньою кількістю кас. До того ж, відсутні приміщення для охорони, екскурсійного бюро, магазину, іншої інфраструктури для обслуговування відвідувачів і надання платних послуг.

Не вирішена на головному вході вкрай необхідна функція захисту саду від непривабливої вуличної торгівлі та хаотичного паркування великої кількості транспорту. Невисокоякісне асфальтоване покриття потребує заміни на мошени з природних матеріалів, або високоякісних матеріалів, які їх імітують.

Сучасні вимоги з ергономіки простору, дизайну і інноваційних технологій потребують повної заміни існуючої інфраструктури головного входу.

Сподіваємося, що такі зміни сприятимуть не тільки утвердженню НБС як науково-дослідної природоохоронної установи із забезпеченим сталим розвитком, високим рівнем ландшафтного мистецтва, природної і культурної спадщини, а й ще більш улюбленим місцем відпочинку киян та гостей столиці.

**Наталія ЗАМЕНКО,
Микола ШУМИК,
Микола ГАПОНЕНКО,
Джамал РАХМЕТОВ,
Національний ботанічний сад
імені М.М. Гришка
НАН України**

Редакційна колегія

світ

ЗАСНОВНИК:
ДНУ «Український інститут
науково-технічної експертизи та інформації»
Міністерства освіти і науки України
Індекс газети «Світ» — 40744

Реєстраційне свідоцтво

КВ №23725-13565ПР від 6 лютого 2019 р.

Адреса редакції:

02000, Київ, вул. Антоновича, 180.

E-mail: svit@dknii.gov.ua **www1.nas.gov.ua/svit**

Відповідальність за достовірність інформації та реклами несуть автори та рекламодавці
Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій
Зам. 22
Газету віддруковано у ПП «Фірма «Гранмна»